

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΟΝΤΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΥ

Κ. ΠΕΤΡΟΥ ΧΑΡΗ

Η ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΚΑΙ Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Μὲ ὁποιαδήποτε πείρα καὶ ἂν προσέρχεται ὁ νέος Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας νὰ ἀναλάβει τὰ καθήκοντά του, ἀκόμα καὶ ἂν εἶχε συμμετοχὴ στὴ λειτουργία ἰδρυμάτων μὲ μεγάλη πνευματικὴ ἢ καλλιτεχνικὴ ἀποστολή, αἰσθάνεται τὸ βάρος μιᾶς ἐθύνῃς, πὺν τὸ μέγεθός της δὲν συγκρίνεται μὲ κανένα ἄλλο. Ἡ θέση τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν στὴν ἐθνικὴ, τὴν κοινωνικὴ καὶ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου μας εἶναι γνωστὴ καὶ τὰ ἔργα της ἔχουν κριθεῖ. Πρόσφατος ἄλλωστε εἶναι ὁ ἀπολογισμὸς τῆς πρώτης πεντηκονταετίας της ἀπὸ τὸν ἀπερχόμενον Πρόεδρο κ. Νικόλαο Λοῦρο καὶ τὸν Γεν. Γραμματέα κ. Ἰωάννη Θεοδωρακόπουλο καὶ ζωηρὴ μένει ἡ ἐντύπωση ἀπὸ τὴν ἐξιστόρηση τῶν πρώτων χρόνων τῆς λειτουργίας της ἀπὸ τὸν Ἀκαδημαϊκὸ κ. Ἀναστάσιο Ὁρλάνδο. Ἀκριβῶς ὅμως αὐτὸς ὁ ἀπολογισμὸς κάνει βαρύτερη τὴν ἐθύνῃ τοῦ νέου Προέδρου, — τοῦ Προέδρου πὺν ἐγκαινιάζει τὴ νέα πεντηκονταετία τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ὅποιαδήποτε καὶ ἂν ἦταν ὡς τώρα ἡ προσφορὰ τῆς Ἀκαδημίας, σὲ μέγεθος καὶ σὲ οὐσία, πρέπει νὰ εἶναι ἀκόμα πὺν μεγάλη στὰ δύσκολα χρόνια πὺν θὰ ζήσουμε σὰν ἄτομα καὶ σὰν κοινωνικὸ σύνολο, μέσα σ' ἓναν κόσμον ταραγμένο καὶ ἀγωνιζόμενο γιὰ τὸν ἄνθρωπο πὺν πολιορκεῖται ἀπὸ σκοτεινὲς δραματικὲς καταστάσεις καὶ ἀπὸ παλιὺς καὶ νέους κινδύνους. Οἱ ὁδηγοί, σὲ κάθε ἐποχὴ, εἶναι πολλοί. Ὅμως οἱ πνευματικοὶ ὁδηγοί, στὴν εἰκονοκλαστικὴ ἐποχὴ μας, πρέπει ν' ἀγωνιστοῦν περισσότερο, γιὰ νὰ διεκδικήσουν τὸ προβάδισμα πὺν σχεδὸν τὸ ἔχουν χάσει ἔπειτα ἀπὸ τοὺς δύο μεγάλους πολέμους καὶ προπάντων ἔπειτα ἀπὸ τὴν εἰσβολὴ τοῦ μηχανικοῦ πολιτισμοῦ, πὺν δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἔχει εὐεργετήσῃ τὸν σημερινὸ ἄνθρωπο ἀλλὰ καὶ τὸν ἔχει βυθίσει σὲ ἀγωνία μὲ τίς ἐπινοήσεις του, τίς θαυμάσιες, τίς ραγδαῖες, πὺν, ὥστόσο, δὲν κατορθώνει νὰ τίς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ ὀλέθρου. Ἐδῶ, σ' αὐτὸν τὸν μεγάλο καὶ δύσκολο ἀγῶνα εἶναι καὶ τῆς Ἀκαδημίας ἡ θέση. Καὶ κάνουν ἀσυγχώρητο λάθος ὅσοι θέλουν νὰ τὴν βλέπουν μακριὰ ἀπὸ ἀνανεωτικὲς προσπάθειες. Βέβαια, οἱ Ἀκαδημίες ποτὲ δὲν ἦταν, δὲν εἶναι καὶ δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἑξαλλοὶ πρωτοπόροι. Ἐχουν

ἄλλον προορισμό. Φρουροῦν τὴν παράδοση, ἀλλὰ καὶ τὴν προσαρμόζουν στὰ βασικὰ αἰτήματα κάθε ἐποχῆς, γιὰ νὰ τὴν κάνουν ὠφέλιμη δύναμη. Καὶ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ποὺ ἔχει δείξει πόσο σέβεται τὴν παράδοση, πρέπει νὰ ἔχει πείσει κάθε προσεκτικὸ καὶ καλόπιστο κριτὴ τοῦ ἔργου της ὅτι μόνο ἀρνητικὴ διάθεση δὲν ἔχει γιὰ τὶς ἀξιόλογες νέες πνευματικὲς δυνάμεις, μὲ ὁποιαδήποτε μορφή κι ἂν παρουσιάζονται.

Βαρύτατη, λοιπόν, εἶναι ἡ εὐθύνη τοῦ Προέδρου ποὺ ἐγκαινιάζει τὴ νέα πεντηκονταετία τῆς Ἀκαδημίας. Καὶ τὴν εὐθύνη αὐτὴ πρέπει νὰ τὴν αἰσθάνεται ἀκόμα περισσότερο, ἀφοῦ διαδέχεται ἕναν ἐπιστήμονα μὲ ἐκπληκτικὴ δραστηριότητα. Καὶ περιορίζομαι νὰ ὑπογραμμίσω αὐτὴ τὴ δραστηριότητα, γιὰτὶ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἐκμαιεύσω καὶ νὰ διατυπώσω, ἐγὼ ὁ ἀναρμόδιος, κρίσεις γιὰ τὸν Καθηγητὴ τῆς Μαιευτικῆς. Πρέπει ὅμως νὰ σᾶς βεβαιώσω, κύριε Συνάδελφε, ὅτι θὰ ἐργασθῶ γιὰ νὰ θεραπευθοῦν οἱ ἀνάγκες τῆς Ἀκαδημίας, ποὺ καὶ πολλὲς εἶναι καὶ ἐπείγουσες, καὶ νὰ ἱκανοποιηθοῦν τὰ δίκαια αἰτήματα τοῦ προσωπικοῦ της, ἐπιστημονικοῦ καὶ διοικητικοῦ, ἀλλὰ προπάντων σᾶς ὑπόσχομαι, — τὸ ὑπόσχομαι καὶ σὲ Σᾶς, κύριοι Συνάδελφοι, — ὅτι θὰ παρακολουθήσω ἀπὸ πολὺ κοντὰ τὴ λειτουργία τῶν Κέντρων Ἑρευνῶν, ποὺ τόσο τὰ ὑπολογίζετε καὶ Σεῖς, καὶ θὰ τὰ βοηθήσω στὴν ἐκπλήρωση τοῦ προορισμοῦ των, ποὺ εἶναι ἡ πρώτη, γιὰ νὰ μὴν πῶ ἡ κυριώτερη, ἀποστολὴ τοῦ ἀνωτάτου πνευματικοῦ ιδρύματος τῆς Χώρας. "Ὅλα τὰ ἄλλα, — βραβεύσεις ἐπιστημονικῶν, λογοτεχνικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἔργων, ἐορτασμοὶ ἐπετείων, συμμετοχὴ σὲ διεθνῇ συνέδρια καὶ πολλὰ ἄλλα, — ἀνήκουν, βέβαια, στὰ ἔργα τῆς Ἀκαδημίας. Ἀλλὰ ἡ προσφορὰ της κυρίως ἀπὸ τὴν ἀπόδοση τῶν Ἐπιστημονικῶν της Κέντρων κρίνεται καὶ θὰ κρίνεται.

Κύριοι Συνάδελφοι,

"Ἐχω ἀκόμα ἕνα χρέος. Καὶ ὅχι μόνο δὲν θὰ τὸ ἀποφύγω, ἀλλὰ θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ ἐκτελέσω μὲ τὰ πλήρη στοιχεῖα ποὺ μοῦ ἔδωσε μιὰ κορυφατικὴ μὴ καὶ ἀπαραίτητη ἔρευνα στοὺς πενήντα τόμους τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας, ποὺ τυπώνονται μὲ τὴ φροντίδα τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Γραμματέως ἐπὶ τῶν Δημοσιευμάτων. Ὁ κ. Γεν. Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας, στὸν ἀπολογισμό ποὺ ἔκαμε στὴν πανηγυρικὴ συνεδρία, συνόψισε τὸ σύνολο τῶν ἐργασιῶν ποὺ ἔγιναν σ' αὐτὰ τὰ πενήντα χρόνια. Στὸν νέο Πρόεδρο, ποὺ ἔτυχε νὰ εἶναι λογοτέχνης, μένει νὰ ἀποσπᾷ ἀπὸ τὸ σύνολο αὐτὸ τὴν προσφορὰ τῶν λογοτεχνῶν Ἀκαδημαϊκῶν ἀπὸ τὴν ἰδρυση τῆς Ἀκαδημίας ὥς σήμερα καὶ νὰ δείξει ποιά ἀξία ἔχει γιὰ τὴν ὅλη πνευματικὴ μας ζωὴ αὐτὴ ἡ προσφορὰ.

Δὲν εἶχαν πολλοὶ λογοτέχνες τὴν ὑψηλὴ τιμὴ νὰ διευθύνουν τὶς ἐργασίες τοῦ Σώματος. Πρόεδροι ἔγιναν μόνο πέντε : ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς τὸ 1930, ὁ Δημήτριος Καμπουρόγλους τὸ 1934, ὁ Σπύρος Μελάς τὸ 1959, ὁ κ. Γεώργιος Ἀθανασιάδης - Νόβας τὸ 1965, κι ἀκόμα ἓνας, αὐτὸς ποὺ ἔχει τὴν τιμὴ νὰ σᾶς ὁμιλεῖ. Ἐπρόσφεραν ὁμως ἄλλες ὑπηρεσίες. Πρῶτο Γραμματέα ἐπὶ τῶν Πρακτικῶν, — ἐργασία πολὺ κουραστική, — ἔχουμε τὸν Κωστῆ Παλαμᾶ ἀπὸ τὸ 1926 ὡς τὸ 1927, τὸν Ἡλία Βενέζη ἀπὸ τὸ 1965 ὡς τὸ 1968 καὶ τὸν Πέτρο Χάρη ἀπὸ τὸ 1971 ὡς τὸ 1972. Καὶ ἕναν ἀκόμα, τὸν Γεώργιο Δροσίνη, Γραμματέα ἐπὶ τῶν Δημοσιευμάτων, ἀπὸ τὸ 1923 ὡς τὸ 1927. Ἀλλὰ ἡ σημαντικώτερη προσφορὰ τῶν λογοτεχνῶν Ἀκαδημαϊκῶν ἔγινε μὲ μιὰ μεγάλη σειρὰ ἀπὸ εἰσηγήσεις γιὰ τὴν ἐκλογὴ Ἀκαδημαϊκῶν καὶ γιὰ τὴν ἀπονομὴ τοῦ Ἀριστείου τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν ἄλλων διακρίσεων τῆς Ἀκαδημίας (μεταλλίων, βραβείων καὶ ἐπαίνων), μὲ πανηγυρικοὺς λόγους γιὰ τὴν 25ῃ Μαρτίου 1821, τὴν 28ῃ Ὀκτωβρίου 1940 καὶ γιὰ ἄλλα ἐθνικὰ γεγονότα, μὲ ἀνακρινώσεις λογοτεχνικοῦ, λαογραφικοῦ καὶ ἱστορικοῦ περιεχομένου, καὶ μὲ ἄλλους ἀκόμα λόγους γιὰ ποικίλα γεγονότα (θάνατοι μεγάλων πνευματικῶν μορφῶν, ἐπέτειοι μὲ παγκόσμια ἀξία, χαιρετισμοί, ἐκθέσεις καὶ ἐντυπώσεις ἀπὸ διεθνῇ συνέδρια).

Τὰ Πρακτικά τῆς Ἀκαδημίας, οἱ πενήντα πολυσέλιδοι τόμοι, εἶναι κατάφορτα ἀπὸ τὰ κείμενα αὐτὰ τῶν λογοτεχνῶν Ἀκαδημαϊκῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ φάκελοι τῆς Β' Τάξεως τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Καλῶν Τεχνῶν ἔχουν πλῆθος κείμενα ποὺ μένουν ἄγνωστα. Ἐκαμὰ ἐπίμονη ἔρευνα, δηλαδὴ προσεκτικὴ ἀναδίφηση στοὺς τόμους τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας καὶ στὸ Ἀρχεῖο τῆς Β' Τάξεως, καὶ θὰ μποροῦσα νὰ δώσω ἀξιολογώτατο ὕλικὸ γιὰ πολλοὺς τόμους. Θὰ περιοριστῶ σὲ μιὰν ἐκλογή. Καὶ θὰ διατυπώσω τὴν εὐχὴ νὰ συγκεντρωθοῦν, μὲ τὴν ἄδεια τῆς Ἀκαδημίας, σ' ἕναν μεγάλο τόμο τὰ κείμενα αὐτῆς τῆς ἐκλογῆς. Θὰ εἶναι μιὰ πολὺ σημαντικὴ κριτικὴ σελίδα τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματείας, ζωηρότατῃ ἐκπληξὴ γιὰ τοὺς νέους μας, ποὺ δὲν ἔχουν τὸν τρόπο νὰ γνωρίσουν αὐτὰ τὰ κείμενα, ἐκπληξὴ καὶ γιὰ τοὺς παλαιότερους ποὺ δὲν τὰ θυμοῦνται ὅλα καὶ ἴσως δὲν ἔχουν σκεφθεῖ πόσος πρέπει νὰ εἶναι ὁ ὄγκος καὶ ἡ ἀξία τους.

Σὲ ἑξῆ εἶδη μποροῦμε νὰ χωρίσουμε αὐτὸ τὸ πολύτιμο ὕλικό. Στὰ κείμενα ποὺ πραγματεύονται γενικὰ λογοτεχνικά, αἰσθητικὰ καὶ γραμματολογικὰ θέματα· στὶς εἰσηγήσεις γιὰ τὴν ἐκλογὴ Ἀκαδημαϊκῶν, ποὺ οἱ περισσότερες εἶναι ἐξαιρετικὲς κριτικὲς ἐργασίες· στοὺς πανηγυρικοὺς λόγους ποὺ ὑπηρετοῦν καὶ δυναμώνουν τὴν ἐθνικὴ μνήμη· σὲ μελετήματα ποὺ βοήθησαν τὴν ἐλληνικὴ σκέψη νὰ ἔχει συμμετοχὴ στὸν ἐορτασμὸ μεγάλων πνευματικῶν γεγονότων μὲ παγκόσμια ἀξία· στὶς πληροφοριακὲς ἐκθέσεις γιὰ διεθνῇ συνέδρια ἢ ἄλλα γεγονότα, ποὺ ἄμεσα ἢ ἔμμεσα

ἔχουν σχέση με τὴν πνευματικὴ μας ζωὴ τέλος, στοὺς εἰσιτηρίους, τοὺς παρθενικοὺς ἀκαδημαϊκοὺς λόγους, καὶ στοὺς λόγους τῶν ἀναδόχων τῶν νέων Ἀκαδημαϊκῶν.

Καὶ μόνο οἱ λόγοι αὐτοὶ ἂν συγκεντρωθοῦν, πολλὰ θὰ κερδίσουν ὅσοι δὲν ἔχουν τὸν τρόπο ἢ τὸν ἀπαιτούμενο χρόνο νὰ ἐρευνήσουν τὶς ἀναρίθμητες σελίδες τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας. Οἱ εἰσιτήριοι λόγοι τῶν νέων Ἀκαδημαϊκῶν εἶναι ἀρχαία συνήθεια, πὺν δὲν ἐξαντλεῖται σ' ἓνα ἀπλὸ τύπο ἀλλὰ γίνεται ἀφορμὴ νὰ γραφοῦν πολὺ σημαντικὰ κείμενα. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας, καὶ ὅταν δὲν εἶναι εἰδικός, ὑποδέχεται τὸν νέο Ἀκαδημαϊκὸ μ' ἓνα χαρακτηρισμὸ τοῦ ἔργου του, πὺν ἔχει τὴν πυκνότητα τοῦ ἐπιγράμματος. Καὶ ὁ ἀνάδοχος τοῦ νέου Ἀκαδημαϊκοῦ, ὑποχρεωμένος νὰ τὸν σκιαγραφήσει καὶ νὰ ἐξηγήσει τὴν ἀξία τοῦ ἔργου του, δὲν περιορίζεται σὲ φιλοφρονήσεις ἀλλὰ γράφει ὁλόκληρη μελέτη, πὺν πρέπει νὰ εἶναι ὁριστικὸς κριτικὸς λόγος. Ὅμως ἡ συνεδρία τῆς ὑποδοχῆς ἀνήκει προπάντων στὸν νέο Ἀκαδημαϊκόν. Καὶ ὁ εἰσιτήριος λόγος του πρέπει νὰ εἶναι, — καὶ συχνὰ εἶναι, — ἓνα πνευματικὸ γεγονός. Ἡ καλὴ ὥρα τῆς πνευματικῆς του ζωῆς γίνεται κείμενο πὺν ἔχει βάρος καὶ διάρκεια. Ὁ Παῦλος Νιρβάνας συνόψισε μὲ τὸν εἰσιτήριον λόγον του τὴν ἱστορία τοῦ χρονολογήματος, ἐνὸς εἰδους λόγου πὺν ἐγνώρισε μεγάλη ἀκμὴ στὴν Ἑλλάδα, καὶ ἔδωσε τὸν καλύτερον ὁρισμό του· ὁ Γρηγόριος Ξενόπουλος, μὲ τὴν πείρα τοῦ εἰδικοῦ καὶ μὲ τὴ σπάνια κριτικὴ του δεξιότητα, ἐξήγησε τί εἶναι τὸ μυθιστόρημα· ὁ Σπύρος Μελάς ἀπλώθηκε σὲ θέμα δυσκολώτατο, — «Ἐθνισμὸς καὶ διεθνισμὸς εἰς τὴν πνευματικὴν ἡμῶν κίνησιν» ὁ τίτλος τῆς ὁμιλίας του, — ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου ἔκαμε ἱστορικὴ καὶ αἰσθητικὴ τοποθέτηση τοῦ Δομήνικου Θεοτοκόπουλου, ὁ Σωτῆρης Σκύπης ἀφιέρωσε τὸν λόγον του στὸ ἔργο τοῦ Κωστῆ Παλαμά, ὁ κ. Γεώργιος Ἀθανασιάδης - Νόβας, ἀφοῦ στάθηκε μὲ εὐλάβεια στὴ μνήμη τῶν προγόνων ποιητῶν, πολιορκήσε ἔπειτα ἓνα μεγάλο καὶ ἀπιαστο θέμα, — τί εἶναι ἡ λυρική ποίηση, — καὶ συμφώνησε μὲ τὸν Τολστόϊ, πὺν ἔχει πεῖ ὅτι «τὸ μεγαλύτερον μετὰ τὴν ὁμιλία δῶρο τοῦ Θεοῦ στοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἡ ποίηση»· ὁ Ἡλίας Βενέζης σχολίασε τὴ θέση τῶν Γραμμάτων στὴν ἐποχὴ μας κ' ἔκλεισε σὲ λίγες σελίδες ὅλον τὸν πνευματικόν του κόσμον· ὁ Πέτρος Χάρης ἀναζήτησε τὶς συγγένειες καὶ τὶς διαφορὰς τῆς ἐθνικῆς καὶ τῆς διεθνικῆς λογοτεχνίας μέσα σὲ μιὰν εὐρύτερη θεώρηση τῶν σημερινῶν πολιτιστικῶν ἀξιῶν.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι λιγώτερον σημαντικοὶ οἱ λόγοι τῶν ἀναδόχων, καὶ ὅταν ἀκόμα ἐπιμένουν μόνο στὰ καίρια καὶ στὰ ἀπαραίτητα. Ὁ Παῦλος Νιρβάνας ἦταν διπλὰ ἀνάδοχος τοῦ Σπύρου Μελά· Αὐτὸς τὸν παρουσίασε στὰ Γράμματα νεαρὸ καὶ ἄγνωστον ἀκόμα, ὁ ἴδιος τὸν ὑποδέχθηκε στὴν Ἀκαδημία, καί, μαζὶ μὲ τὶς ἀναμνήσεις του, διατύπωσε εὐστοχες παρατηρήσεις γιὰ τὸ ἔργο του· ὁ Νιρβάνας ἔγραφε κ' ἓνα ὑποδειγματικόν γιὰ τὴν ἀβρότητα ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν εὐθυκρισίαν του

κείμενο γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Γρηγορίου Ξενόπουλου· ὁ Μελάς ἔδωσε στὶς σωστὲς διαστάσεις τῆς τῆν προσφορὰ τοῦ Γ. Ἀθάνα, τοῦ κ. Γεωργίου Ἀθανασιάδη - Νόβα, καὶ τοῦ Ἡλία Βενέζη, κι ὁ ποιητὴς τοῦ «Πρωينوῦ ξεκινήματος», ὁ κ. Νόβας, πὺν εἶναι, μαζὶ μὲ τὸν Κωστῆ Παλαμᾶ, ἡ συχνότερη λογοτεχνικὴ παρουσία στοὺς τόμους τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας, ἐξήγησε μὲ πολλὴ στοργή καὶ μὲ ἄλλη τόση ἐπιείκεια τὸν δικό μου πνευματικὸ μόχθο.

Σημαντικώτερα ἀκόμα κείμενα θεωρῶ μερικὲς ἀπὸ τὶς εἰσηγήσεις γιὰ τοὺς ὑποψηφίους Ἀκαδημαῖκούς. Ἀλλὰ αὐτὰ τὰ κείμενα δὲν ἔχω δικαίωμα νὰ τὰ παρουσιάσω πρὶν λάβει σχετικὴ ἀπόφαση ἡ Σύγκλητος τῆς Ἀκαδημίας. Ἐνα μόνο μπορῶ νὰ πῶ : Εἶναι διεξοδικὰ τὰ κείμενα αὐτά, ἀναλύουν μὲ εὐσυνειδησία δικαστῆ ὅχι μόνο τὸ ἔργο ἐκείνου πὺν προκρίνεται καὶ προτείνεται ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ὑποψηφίων, πὺν ὅχι σὲ λίγες περιπτώσεις ἀνεπαίσθητα ὕστεροῦν ἀπὸ τὸν προτεινόμενο καὶ ὑποχρεῶνουν τὸν κριτὴ νὰ διατυπώσῃ τὰ συμπεράσματά του μὲ τὴν ἀκρίβεια φαρμακευτικῆς ζυγαριᾶς. Ἔτσι ὅμως ἔχουμε σπάνιες, ὅπως εἶπα, κριτικὲς ἐργασίες, πὺν κάποτε πρέπει νὰ δημοσιευθοῦν γιὰ νὰ πλουτίσουν τὴν Ἑλληνικὴ Γραμματεία. Στὶς σελίδες τους ἡ ἀληθινὴ σοφία γίνεται συνείδηση ὑψηλῆς εὐθύνης.

Καὶ δὲν εἶναι μόνο ἡ εἴσοδος στὴν Ἀκαδημία πὺν συνοδεύεται ἀπὸ πολὺ ἀξιωματημόνευτους κριτικούς λόγους. Καὶ ἡ ἐξοδος ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία κι ἀπὸ τὴν ζωὴ, — συμπίπτουν, βλέπετε, γιὰ τοὺς Ἀκαδημαῖκούς, — συνοδεύεται κι αὐτὴ ἀπὸ ἓναν ἀπολογισμό, πὺν κι αὐτὸς εἶναι λογοτεχνικὸ καὶ κριτικὸ κείμενο. Τὸ 1937 ἀπέθανε ὁ Ἀκαδημαῖκός Ἀριστομένης Προβελέγγιος καὶ στὰ Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας ἔχουμε ὁλόκληρο τὸν φιλέρημο ποιητὴ, πὺν περνοῦσε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς του στὴν πατρίδα του, στὸ ἀγαπημένο του νησί, τὴ Σίφνο, τὸν ἔχουμε σ' ἓνα ἐπιγραμματικὸ κείμενο τοῦ Παύλου Νιρβάνα, πὺν ἀξίζει νὰ σᾶς διαβάσω λίγες γραμμὲς του : «Ὁ Ἀριστομένης Προβελέγγιος, — γράφει, — ἦτο ἀπὸ τοὺς ὀλίγους ποιητὰς, πὺν ἀσκοῦν τὴν ποίησιν ὡς ἱερὴν ἀποστολήν καὶ κινεῖται εἰς τὴν ζωὴν περιβεβλημένοι τὰ ἱερὰ ἄμφια τῆς Ποιήσεως». Καὶ γράφει ἀκόμα ὁ Νιρβάνας : «Ἐὰν ἡ θρησκεία τῆς Ποιήσεως εἶχε τοὺς Ἀγίους τῆς, ὁ Ἀριστομένης Προβελέγγιος θὰ εὐρίσκετο μεταξὺ αὐτῶν, μὲ τὸν φωτιστὴν τοῦ ὁσίου ἐπὶ τῆς ὥρας, πολιᾶς κεφαλῆς του». Καὶ πρέπει νὰ προσθέσω ὅτι τὸ σύντομο κείμενο τοῦ Νιρβάνα, τόσο περιεκτικὸ καὶ τόσο κριτικὸ, καλύπτει ἓνα κενό. Γιατὶ ὁ Ἀριστομένης Προβελέγγιος νομίζω ὅτι ἀκόμα δὲν ἔχει ἀπασχολήσῃ ἀρκετὰ τὴν κριτικὴ μας, παλαιότερη καὶ νεώτερη.

Ἔχουμε ἀκόμα ἓναν πλούσιο ἀπολογισμό, τὴ σειρά τῶν πανηγυρικῶν λόγων, πὺν, μαζὶ μὲ πολλὰ ἄλλα, μᾶς δείχνει πόσο μέγала σὲ περιεχόμενο πρέπει νὰ εἶναι

τὰ ἐθνικὰ γεγονότα πού πανηγυρίζουμε, γιὰ νὰ δίνουν κάθε τόσο καινούρια στοιχεῖα πού ἀνανεώνουν τὸ θέμα. Ἡ 25ῃ Μαρτίου 1821 καὶ ἡ 28ῃ Ὀκτωβρίου 1940 θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι εἶναι μιὰ ἐπικίνδυνη δοκιμασία γιὰ τοὺς Ἀκαδημαϊκοὺς, ὅπως καὶ γιὰ ὅλους τοὺς ἐπίσημους καὶ ἀνεπίσημους ρήτορες τῆς ἡμέρας. Ὅταν ὁμως διαβάσετε στοὺς τόμους τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας τοὺς πανηγυρικοὺς λόγους γιὰ τὴν 25ῃ Μαρτίου 1821, γιὰ τὴν 28ῃ Ὀκτωβρίου 1940, γιὰ ἄλλες μεγάλες ὥρες ἢ πικρὲς ἡμέρες τοῦ Ἑλληνισμοῦ, — γιὰ τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφή, — θὰ δεχθῆτε τὸν ἰσχυρισμό μου. Τὸ θέμα ἀνανεώνεται, γιὰτὶ κλείνει τοὺς ἐνθουσιασμοὺς καὶ τὶς ψυχικὲς ἀνάγκες ὁλόκληρου λαοῦ κ' ἔτσι ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ ἐξαντληθεῖ, ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ ὁ ὁμιλητής, ὅταν ἔχει βαθύτατα ἐθνικὴ συνείδηση, ἀντλεῖ καὶ αὐτὸς ἀπὸ πηγὴ πού ποτὲ δὲ στερεύει.

Στὴν ομάδα τῶν πανηγυρικῶν αὐτῶν κειμένων ἔχουν προσφέρει τὰ περισσότερα ὁ Κωστής Παλαμᾶς καὶ ὁ κ. Γεώργιος Ἀθανασιάδης - Νόβας. Τὸν πανηγυρικὸ τῆς 25ῃς Μαρτίου τοῦ 1928 τὸν ἐκφωνεῖ ὁ Παλαμᾶς. Εἶναι ἓνα διεξοδικὸ κείμενο πού τὸ τιτλοφορεῖ «Τὸ σπαθὶ καὶ ἡ λύρα» κ' ἔχει μείνει ὑποδειγματικό. Καὶ ἡ φωνὴ τοῦ Παλαμᾶ ἀκούγεται πάλι σὲ πατριωτικὴ σύναξη : Εἶναι τὸ πολύστιχο ποίημά του ὁ «Ὑμνος τῶν Ἑλλήνων» (στίχοι 145), πού τὸ ἀπάγγειλε στὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ μνημεῖου τῶν πεσόντων στὸ Κιλκίς. Κι ἀκόμα μιὰ φορὰ γίνεται πανηγυρικὸς ὁ πατριωτισμὸς τοῦ Παλαμᾶ, τὸ 1930, στὸν ἐορτασμό τῶν 100 χρόνων τῆς Παλιγγενεσίας. Καὶ σ' αὐτὸν τὸν πανηγυρικὸ, ὅπως καὶ στὸν ἄλλον, τὸ «Σπαθὶ καὶ ἡ λύρα», ὁ πατριωτισμὸς τοῦ Παλαμᾶ ἔχει πλάτος, ἔχει ἦθος καὶ προπάντων ἔχει τὴν ὁμορφιὰ τῶν μεγάλων ἰδανικῶν. Οὔτε αἶμα στάζει, οὔτε μὲ ἀπειλὲς ἐκδηλώνεται. Εἶναι ὁ ὑψηλὸς πατριωτισμὸς ἐνὸς ποιητῆ πού δὲν ξεχνáει τὴν ἐνδοξὴ καταγωγὴ του, παλιὰ καὶ νέα, τὸν Μαροθῶνα καὶ τὸ Εἰκοσιένα, ἀλλὰ καὶ μένει ἄνθρωπος τοῦ καιροῦ του. Καὶ μόνο στὸν ἡχηρὸ πατριωτικὸ στίχο, στὸν «Ὑμνο τῶν Ἑλλήνων», πού ἀναφέραμε, μόνο ἐκεῖ ὁ τόνος εἶναι διαφορετικὸς, γίνεται σχεδὸν σκληρός, πολεμικός.

Ἀλλὰ ποιητὴς μένει, ὅχι ἀπλὸς πανηγυριστής, στοὺς πανηγυρικοὺς λόγους του καὶ ὁ κ. Νόβας. Καὶ εἶναι πολλοὶ αὐτοὶ οἱ πανηγυρικοὶ λόγοι, κ' ἐνῶ ἐπιμένουν σὲ μιὰ γενικότητα πού δίνει τὴν ψυχὴ τοῦ Γένους, δὲν ξεχνοῦν καὶ τὴ μικρὴ πατρίδα, τὴ Νάυπακτο, καὶ ἱστοροῦν τοὺς ἀγῶνες γύρω ἀπὸ τὸ Κάστρο της. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μελάς καὶ ὁ Κόκκινος καὶ ὁ Βενέζης ἔχουν γράψει ὠραῖες σελίδες γιὰ τὸ Εἰκοσιένα καὶ γιὰ τὴν 28ῃ Ὀκτωβρίου 1940, καὶ ἀπ' τοὺς παρόντες λογοτέχνες Ἀκαδημαϊκοὺς, ὁ Ἀγγελὸς Τερζάκης καὶ ὁ Πέτρος Χάρης δὲν ἀπουσιάζουν ἀπὸ τὴν προσπάθεια προβολῆς καὶ ἐρμηνείας αὐτῶν τῶν ἐθνικῶν ὁρόσημων, τῆς 25ῃς Μαρτίου 1821 καὶ τῆς 28ῃς Ὀκτωβρίου 1940. Δὲν πρέπει ὁμως νὰ ξεχάσουμε καὶ

τὸν πανηγυρικό λόγο τοῦ Στράτη Μυριβήλη γιὰ τὴν 28ῃ Ὀκτωβρίου 1940, μοναδικὴ ὁμιλία του στὴν Ἀκαδημία, καὶ τὴν ἄλλη ἐκείνη ὁμιλία γιὰ τὴν 25ῃ Μαρτίου 1970, ποὺ εἶναι τοῦ Παπατσώνη — τίτλος της («Ἐθνεγερσία - Σολωμός - Κάλβος») — καὶ καθόλου δὲν ὑστερεῖ σὲ στοχαστικὸ πατριωτισμό.

Δὲν ὑποτιμῶ κανένα ἀπὸ τὰ κείμενα ποὺ σχολίασα. Ἀλλὰ ἡ εὐρύτερη προσφορά τῶν λογοτεχνῶν Ἀκαδημαϊκῶν στὰ πρῶτα πενήντα χρόνια τῆς Ἀκαδημίας ἔγινε, ὅταν χρειάστηκε νὰ ἔχει καὶ ὁ τόπος μας συμμετοχὴ σὲ παγκόσμιους πνευματικὸνς ἑορτασμούς. Καὶ ἀρκεῖ νὰ θυμίσω τρία πολυσέλιδα μελετήματα ποὺ ἀναφέρονται σὲ γεγονότα ἢ σὲ πρόσωπα αὐτῶν τῶν ἑορτασμῶν, γιὰ νὰ μπορέσω νὰ πείσω ὅτι ἡ ἐλληνικὴ συμμετοχὴ ἦταν παραπάνω ἀπὸ ἀξιόλογη. Ὅταν τὸ 1928 συμπληρώθηκαν 100 χρόνια ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Ἰππόλυτου Ταῖν, ὁ Παλαμᾶς ἀνέλυσε τὴ θεωρία του, — θεωρία νοοκρατική, — τὴν ἀντιπαράθεσε στὴ θεωρία τοῦ Μπερζόν, τὴν περιέφημη intuition, τὴν ἐνόραση, ἔδειξε πλούσια καὶ ὁργανωμένη μάθηση, ποὺ δὲν γνώριζε ὅρια καὶ δὲν παρερμήνευε καὶ δὲν παρεξηγοῦσε τὰ κείμενα, ἐξιστόρησε μὲ ἀκριβεῖς πληροφορίες καὶ μὲ ὀρθὲς παρατηρήσεις, ὅπου χρειαζόταν, τὴ μεγάλη μάχη Ἑμμανουήλ Ροῦδη καὶ Ἀγγελῶν Βλάχου γύρω ἀπὸ τὴν ἀξία τῆς «περιορεοῦσης ἀτμοσφαίρας», ποὺ ὁ Ταῖν — κι ὁ Ροῦδης — τὴν θεωροῦσε ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ νὰ γεννηθεῖ ὁ ποιητικὸς λόγος, καὶ ἔγινε τότε ὁ Παλαμᾶς φωτισμένος ὁδηγητής, σὲ ὥρα ποὺ ἡ ἐλληνικὴ ποίηση ἄρχιζε νὰ κάνει τολμήματα. Ἀλλὰ κι ὁ Παπατσώνης δὲν ἐδίστασε νὰ ἐλέγξει ἄλλον εἶδους τολμήματα μὲ μιὰ σημαντικὴ ἔκθεσή του γιὰ τρεῖς ποιητικὲς συλλογὲς τοῦ Θεόδωρου Ξύδη, ποὺ βραβεύτηκαν ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία. Εἶναι ἡ ἔκθεση αὐτὴ ἀπὸ τὰ κείμενα ποὺ θὰ μπορούσαν συγκεντρωμένα νὰ ἀποτελέσουν σημαντικὴ προσφορά στὴν Ἑλληνικὴ Γραμματεία, εἶναι καὶ μιὰ ἐκπληξη. Ὁ Παπατσώνης, λὲς καὶ αἰσθάνεται, στὸ τέλος πιά τῆς ποιητικῆς του πορείας, τὴν ἀνάγκη νὰ διαλαλήσει τὸν ὀρθὸ λόγο, ἀφήνει σὰν ὑποθήκη στοὺς νεώτερους συναδέλφους του αὐτὴ τὴν ἔκθεση. Καὶ θὰ κλείσω τὴν παρένθεση, ποὺ παρακαλῶ νὰ θεωρηθεῖ ὀφειλόμενο μνημόσυνο τοῦ συναδέλφου ποὺ ἐχάσαμε τὸ περασμένο καλοκαίρι, θὰ τὴν κλείσω μὲ λίγες φράσεις ἀπ' αὐτὸ τὸ κείμενο τοῦ Παπατσώνη, ποὺ μόνο συντηρητικὸ ἢ καθυστερημένο δὲ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τὸν κατηγορήσει: («Ἀπὸ τοῦ 1930, γράφει, ἐπανηγγυρίσθη ἡ θεωρηθεῖσα ὡς ἀνανέωσις τῶν ποιητικῶν μορφῶν, ἡ ἀποψίλωσις τῆς ποιήσεως ἀπὸ παντὸς μουσικοῦ, μετρικοῦ, περιγραφικοῦ στοιχείου καὶ ἡ ἀποδέμενυσίς της ἀπὸ κάθε συναισθηματικὸν φόρτον ἢ καὶ διάκοσμον ἢ προσπάθειαν διαμορφώσεως προσωπικοῦ ὕφους, προσέγγισις πρὸς τὴν ἄχρωμον πεζολογίαν τοῦ καθημερινοῦ λόγου καὶ ἀπρόσωπον ρεαλιστικὴν ἀντιμετώπισιν θεμάτων σχετιζομένων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πρὸς καταστάσεις τοῦ περιβάλλοντος ἢ καὶ γεγονότα ἐξωτερικά.

Συχνὰ ἡ ποιητικὴ ἐκθεσις τούτων ἦτο λογικῶς δυσνόητος, ἐλλειπτικὴ, ἀνευ εἰρμοῦ προσιτοῦ. Ὡρισμένα πρότυπα τῆς νεωτέρας αὐτῆς ποιήσεως ὑπῆρξαν ἐπιτυχῆ, ἡ ἀκολουθήσασα ὁμως ἀθρόα μιμητικὴ τάσις παρὰ τῶν πλείστων νέων ποιητῶν ἐφθασεν εἰς ἰσοπέδωσιν πάσης δημιουργίας, ἀποξήρανσίν της, δημιουργήσασα ἐν ἀποκρουστικὸν κλῖμα ποιήσεως ὅλως ἀπροσώπου, μὴ ἐνδρυσκούσης γενικωτέραν ἀπήχησιν. Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῶν ἐξελέξων τούτων ἦτο ὁ κακὸς χειρισμὸς τοῦ γλωσσικοῦ ὀργάνου, οὕτως ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ προσκρούῃ εἰς ὀγκολίθους γλωσσικὸν καὶ ἐκφράσεις προκαλούσας τὴν δυσφορίαν».

Γνωρίζω στὸν Παλαμᾶ καὶ στὰ μελετήματα ποὺ ἔγραψε γιὰ μεγάλες ἐπετείους ἢ γιὰ γεγονότα ποὺ δὲν ἔπρεπε νὰ περάσουν στὴν Ἑλλάδα ἀσχολίαστα. Εἶναι ἡ ὁμιλία του στὴν Ἀκαδημία γιὰ τὸν Γκαίτε, τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1932, ὅταν ὁ κόσμος ὅλος τιμοῦσε τὸν ποιητὴ ἐπάνω στὰ ἑκατὸ χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατό του, καὶ ἡ ἄλλη πολὺ ἀξιόλογη ὁμιλία του, πάλι στὴν Ἀκαδημία, ἔπειτα ἀπὸ ἓνα χρόνον, στίς 11 Μαΐου τοῦ 1933, γιὰ τὴν Comtesse Mathieu de Noailles, τὴν ποιήτρια ποὺ ἔλεγε «εἶμαι ὑπερήφανη, τὸ γνωρίζετε, γιατί κατάγομαι ἀπὸ τὴν Κρήτη» καί, λίγες ἡμέρες πρὶν πεθάνει, εἶπε σὲ στενὴ φίλη της : «J'ai confondu dans mon cœur la Grèce et la France».

Οἱ φάκελοί μου δὲν ἄδειασαν ἀκόμα ἀπὸ τὶς σημειώσεις ποὺ ἐκράτησα στὴν ἀναδίφησή μου στοὺς τόμους τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας, μὰ ὁ χρόνος ποὺ διαθέτω δὲ χωράει ἄλλες. Ἀλλὰ δὲν μπορῶ νὰ μὴν ἀναφέρω τὴν ὁμιλία ποὺ ἔκαμε ὁ Δημήτριος Καμπουρόγλου γιὰ νὰ δώσει μιὰν εἰκόνα τῶν παλαιῶν Ἀθηνῶν μὲ πληροφορίες γιὰ τὰ κτίριά των, γιὰ τὶς συνήθειες τῶν Ἀθηναίων, γιὰ τὸν χωρισμὸ τους σὲ τέσσερις τάξεις, γιὰ τὶς περιουσίες τους, γιὰ τὶς ἐνδυμασίες τους, γιὰ τὴ γλώσσα ποὺ μιλοῦσαν. Καὶ δὲν μπορῶ ἐπίσης νὰ μὴ σημειώσω ὅτι ἡ συμμετοχὴ μας στὸν ἐορτασμὸ τῶν 700 χρόνων τοῦ Ντάντε ἔγινε μὲ ὁμιλία τοῦ κ. Νόβα, ὅτι γιὰ τὰ 30 χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Παλαμᾶ μίλησαν σ' αὐτὴ τὴν αἴθουσα οἱ κ.κ. Ἡλίας Μαριολόπουλος, Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλος, Γ. Νόβας καὶ Πέτρος Χάρης καὶ γιὰ τὰ 150 χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Μπάϊρον οἱ κ.κ. Διον. Α. Ζακυθινός, Γρηγ. Κασιμάτης καὶ Γ. Νόβας. Ἀξιομνημόνευτος εἶναι καὶ ὁ εἰσιτήριος λόγος τοῦ κ. ὑπουργοῦ Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν μὲ θέμα «Τὸ ἥρωικὸν ἰδανικὸν εἰς τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη», τοῦ κ. Κωνσταντίνου Τρυπάνη, ποὺ δὲν κατέχει λογοτεχνικὴ ἔδρα ἀλλὰ εἶναι δόκιμος ποιητὴς καὶ ἀνήκει στὴν Τάξη τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Καλῶν Τεχνῶν.

Τέλος, ὀφείλω νὰ ἀναφέρω μιὰ τουλάχιστον ἀπὸ τὶς ὁμαδικὰς ἐκθέσεις Ἀκαδημαϊκῶν, καὶ τῶν τριῶν Τάξεων, ποὺ ἔχει τὴν ὑπογραφή τοῦ κ. Νόβα. Εἶναι οἱ ἐντυπώσεις τοῦ Ἰωάννου Πολίτη, τοῦ Ἰωάννου Καλιτσουνάκη, τοῦ Μανώλη Καλο-

μοίρη, τοῦ Μάξιμου Μητσόπουλου καὶ τῶν κ. κ. Ἀναστασίου Ὁρλάνδου, Ἰωάννου Ξανθάκη καί, φυσικά, τοῦ κ. Νόβα, ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψή τους στὴ Ρωσία τὸ 1951.

Ἀπὸ τὰ λογοτεχνικὰ πεπραγμένα τῆς Ἀκαδημίας ἔγινε, ἐλπίζω, φανερὸ ὅχι μόνον τί ἐπρόσφεραν οἱ λογοτέχνες Ἀκαδημαῖκοι στὰ πρῶτα πενήντα χρόνια τῆς ἀλλὰ καὶ τί θὰ χρειασθεῖ νὰ προσφέρουν, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν, μαζὶ καὶ μὲ τίς ἄλλες πνευματικὲς μας δυνάμεις, τίς ἐξωακαδημαϊκὲς, τὴ σοβαρὴ συμμετοχὴ τῆς χώρας μας στὶς διεθνεῖς πνευματικὲς συναντήσεις. Νομίζω ὅμως ὅτι ἔγινε ἐπίσης φανερὴ καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς εἰσόδου καὶ ἄλλων λογοτεχνῶν στὸ Σῶμα. Στὴ δεκαετία 1930-1940 οἱ λογοτέχνες Ἀκαδημαῖκοι ἦταν 7, τώρα ἐμείναμε 3. Καὶ εἶναι περὶ τὸ νὰ πῶ ὅτι, μὲ τὸν πολλαπλασιασμὸ τῶν ἐκδόσεων καὶ τῶν ἄλλων πνευματικῶν ἐκδηλώσεων, πὺν ὀφείλει νὰ τίς παρακολουθεῖ τὸ ἀνώτατο πνευματικὸ ἴδρυμα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν καλὴ λειτουργία τοῦ «Ἰδρύματος Κώστα καὶ Ἑλένης Οὐράνη», ἡ ἐνίσχυση τοῦ λογοτεχνικοῦ τμήματος τῆς Ἀκαδημίας δὲν πρέπει νὰ καθυστερήσει περισσότερο. Τὴν ἴδια ἐνίσχυση χρειάζονται καὶ οἱ ἄλλες Τάξεις τῆς Ἀκαδημίας, πὺν δὲν ἔχουν λιγώτερες ὑποχρεώσεις. Κάθε ἄλλο μάλιστα. Ἡ πρώτη καὶ ἡ τρίτη Τάξη καλοῦνται συχνότερα νὰ παρακολουθήσουν τὴν πρόοδο τῶν ἐπιστημῶν σὲ διεθνῇ ἢ τοπικὰ συνέδρια. Καὶ θὰ εἶμαι εὐτυχής, ἂν στὴ διάρκεια τῆς προεδρίας μου ὑποδεχθῶ καὶ ἀρκετοὺς ἐπιστήμονες.

Κύριοι,

Μὲ τὸ κῦρος καὶ μὲ τὴν πεῖρα τῶν ἀμέσων συνεργατῶν μου, τοῦ Ἀντιπροέδρου τῆς Ἀκαδημίας καὶ τέως Προέδρου τῆς Δημοκρατίας κ. Μιχ. Δ. Στασινοπούλου καὶ τοῦ Γεν. Γραμματέως τῆς Ἀκαδημίας κ. Ι. Ν. Θεοδορακοπούλου, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων μελῶν τοῦ Προεδρείου, μὲ τὴ συμπαράστασή σας, κύριοι Συνάδελφοι, καὶ μὲ ἄγρυπνὴ τὴ συνείδηση τῆς εὐθύνης μου, θέλω νὰ ἐλπίζω ὅτι στὸ ταξίδι μας τοῦ 1977 θὰ κατορθώσω νὰ κρατήσω καλὰ τὸ τιμὸν τοῦ πλοίου μας, ἔστω κι ἂν συναντήσουμε ἐνάντιους ἀνέμους, τοὺς ἀνέμους πὺν συνήθως συγκρούονται μαζὶ τους οἱ ὑψηλὲς προσπάθειες. Ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἀθηνᾶ θὰ εἶναι πάντα ἐπάνω ἀπὸ τὸν Οἶκο μας, προσταῖτες καὶ ὁδηγοί μας.